

ימי עיון בתנ"ך תשע"ח

ספר שמות ופרשיות השבת – זיקה ומבנה (שיעור מס' 134)

תמיר כהן (tamir2co@gmail.com)

1. והנה עקר החפץ במשכן הוא מקום מנוחת השכינה שהוא הארון, כמו שאמר (להלן כה כב): 'ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפרת', על כן הקדים הארון והכפרת בכאן כי הוא מוקדם במעלה... **וסוד המשכן הוא, שיהיה הכבוד אשר שכן על הר סיני שוכן עליו בנסתר**. וכמו שנאמר שם (לעיל כד טז): 'וישכן כבוד ה' על הר סיני', וכתוב (דברים ה כא): 'הן הראנו ה' אלהינו את כבודו ואת גדלו', כן כתוב במשכן: 'וכבוד ה' מלא את המשכן' (להלן מ לד).

2. זה הספר הנקרא בפי בעלי המדרש **ספר שמות**... רבנו בה"ג... יקראהו: "**ספר שני**", דקחשיב חמישה חומשי תורה: ספר בראשית, **וחומש שני**, וספר כהנים, וחומש הפקודים ומשנה תורה... אלא בא ללמדנו דזה הספר **ביחוד הוא שני לספר ראשית הבריאה כי הוא חלק שני מזה הספר**, היינו בו נגמר סדר הבריאה... פירוש, תכלית העולם בכלל הוא שיהא אומה אחת חלק ה' עמו, וזה לא נשלם עד שיצאו ישראל ממצרים ובאו לתכליתם שיהיו ראויים להיות לאור גויים להעמידם על ידיעת א-להי עולם... וזהו תכלית הבריאה שנברא לכבודו יתברך.

(פתיחת פירוש העמק דבר לספר שמות)

3. ברית 'וארא' מקבילה ל'ברית מילה' ו'ברית בין הבתרים'

פרשת וארא	ברית מילה (בראשית י"ז)
<p>וְאֵלֶּיךָ אֶל-אַבְרָהָם... בְּאֵל שַׁדֵּי וְגַם הִקְמֵתִי אֶת-בְּרִיתִי אִתְּךָ לִתֵּת לָהֶם אֶת-אֶרֶץ כְּנָעַן אֶת אֶרֶץ מִגְרֵיהֶם</p>	<p>וַיֵּלֶךְ ה' אֶל-אַבְרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי אֵל שַׁדֵּי וְהִקְמֵתִי אֶת-בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ וְנָתַתִּי לְךָ וּלְזַרְעֶךָ אֶת-אֶרֶץ מִגְרֵיךָ אֶת כָּל-אֶרֶץ כְּנָעַן</p>

פרשת וארא	ברית בין הבתרים (בראשית ט"ו)
<p>וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה' לִתֵּת אֹתָהּ לְאַבְרָהָם... וְנָתַתִּי אֹתָהּ לָכֶם מִוְרָשָׁה אֲנִי ה': וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלֵת מִצְרַיִם וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל-הָאָרֶץ וְגֵאלְתִּי אֶתְכֶם בְּזְרוּעַ נְטוּיָהּ וּבְשִׁפְטִים גְּדֹלִים</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה' לִתֵּת לְךָ אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְדָוָר רְבִיעִי יִשׁוּבוּ הַנֶּה וְגַם אֶת-הַגֹּיִם אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּךָ אֲנִי</p>

4. עבודת יעקב ללבן מקבילה לשעבוד ישראל במצרים

יעקב אצל לבן	ישראל במצרים
<p>הַיְיָתִי בַיּוֹם אֲקַלְנִי חֶרֶב וְקָרַח בְּלִילָה וְתַנְדֵּד שְׁנָתִי מֵעֵינַי... וְתַחַלֵּף אֶת-מִשְׁכַּרְתִּי עֲשֶׂרֶת מָנִים</p>	<p>וַיַּעֲבֹדוּ מִצְרַיִם אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרָה: וַיִּמְרְזוּ אֶת-חַיִּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחַמְלָה וּבְלִבָּיִם</p>

ימי עיון בתנ"ך תשע"ח

<p>וּבְכָל-עֲבֹדָה בְּשִׂדָּה אֶת כָּל-עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר-עָבְדוּ בְּהֵם בְּפָרָה:</p>	<p>וַיִּגְדַּל לִלְבָּן בֵּינוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בָרַח יַעֲקֹב</p> <p>וַיִּקַּח אֶת-אֶחָיו עִמּוֹ</p> <p>וַיִּרְדֹּף אַחֲרָיו דָּרָךְ שִׁבְעַת יָמִים</p> <p>וַיִּדְבֹּק אֹתוֹ בְּהַר הַגִּלְעָד</p>
<p>וַיִּגְדַּל לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם כִּי בָרַח הָעַם</p> <p>וַיִּגְדַּל לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם - אִיקָטוֹרִין שֶׁלַח עִמָּהֶם, וְכִיוֹן שֶׁהִגִּיעוּ לְשִׁלְשֵׁת יָמִים שֶׁקִּבְעוּ לִילְדָךְ וְלִשְׁבוֹב וְרָאוּ שֶׁאֵינָן חוֹזְרִין לְמִצְרַיִם, בָּאוּ וְהִגִּידוּ לְפָרְעָה בְּיוֹם הַרְבִּיעִי (רש"י)</p> <p>וַיֹּאמֶר אֶת-רַכְבּוֹ וְאֶת-עִמּוֹ לִקַּח עִמּוֹ: וַיִּקַּח שֵׁשׁ- מֵאוֹת רֶכֶב בָּחוּר וְכָל רַכֵּב מִצְרַיִם וְשָׁלְשָׁם עַל-כָּלֹ:</p> <p>וַיִּרְדֹּף אַחֲרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל</p> <p>בְּחִמְשֵׁי וּבִשְׁשֵׁי רֵדְפוּ אַחֲרֵיהֶם, וְלֵיל שְׁבִיעִי יִרְדּוּ לֵימָּה, בְּשַׁחֲרִית אָמְרוּ שִׁירָה, וְהוּא יוֹם שְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח, לְכֹן אֵנוּ קוֹרִין הַשִּׁירָה בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי (רש"י)</p> <p>וַיִּשְׁיֶגּוּ אוֹתָם חַנִּים עַל-הֵימָּה</p>	<p>כִּי עָתָה רִיקָם שְׁלַחְתָּנִי</p> <p>וְכִי-תִשְׁלַחְתֶּנּוּ חֲפָשִׁי מֵעַמָּךְ לֹא תִשְׁלַחְתֶּנּוּ רִיקָם (דברים ט"ו, יג)</p>
<p>וְהָיָה כִּי תִלְכּוּן לֹא תִלְכוּ רִיקָם</p> <p>וְכִי-תִשְׁלַחְתֶּנּוּ חֲפָשִׁי מֵעַמָּךְ לֹא תִשְׁלַחְתֶּנּוּ רִיקָם</p>	

5. שעבוד מצרים וחטא הפלגה

שעבוד מצרים	חטא הפלגה
וַיֹּאמֶר אֶל-עִמּוֹ	וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ
הֲזֶה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעֲצוּם מִמֶּנּוּ	וַיֹּאמֶר ה' הֵן עִם אֶחָד וְשָׁפָה אַחֲתָם... וְעָתָה לֹא- יִבְצֹר מֵהֵם כָּל אֲשֶׁר יִזְמֹו לַעֲשׂוֹת
הֲבֵה נִתְחַכְמָה לּוֹ	הֲבֵה נִלְבְּנָה לְבָנִים... הֲבֵהוּ נִבְנֶה-לָנוּ עִיר...
פֶּן-יִרְבֶּה...	פֶּן-נִפְּוֶץ
וְעָלָה מִן-הָאָרֶץ:	עַל-פְּנֵי כָל-הָאָרֶץ
וַיִּבְּן עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפָרְעָה	נִבְנֶה-לָנוּ עִיר... וַיִּחַדְלוּ לְבַנֵּת הָעִיר
בְּחֹמֶר וּבְלִבְנִים	וַתְּהִי לָהֶם הַלְבֵנָה לְאֶבֶן וְהַחֹמֶר הָיָה לָהֶם לְחֹמֶר:
וַיִּפֹּץ הָעַם בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם לְקַשֵּׁשׁ קֶשׁ לַתְּבֹן:	פֶּן-נִפְּוֶץ עַל-פְּנֵי כָל-הָאָרֶץ

6. המשכן והבריאה

בבריאה	במשכן
1. ויעש	ועשו... ועשית

ימי עיון בתנ"ך תשע"ח

2. ששת ימים... 3. וביום השביעי	ויכסהו הענן ששת ימים... ויקרא אל משה ביום השביעי (בהר סיני) (עשיית המשכן: כאשר אתה מראה בהר)
4. ויכלו השמים והארץ	ותכל כל עבודת משכן אהל מועד
5. וירא א-להים את כל אשר עשה	וירא משה את כל המלאכה
6. והנה טוב מאד... 7. ויברך	והנה עשו אותה... ויברך אותם משה

7. השבת בספר שמות

1. פרשת השבת במן (ט"ז, כב-ל)

2. בדברות (כ', ח-יא)

פי ששתי ימים עָשָׂה ה' אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי

3. קובץ מצוות בפרשת משפטים (כ"ג, יב)

שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מַעֲשֵׂיךָ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשְׁבֹּת לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וְחַמְלֶךָ וַיִּנְפֹשׂ בְּרֹאֲמֹתָהּ וְהַגָּר:

4. בסוף הציווי על המשכן – כי תשא (ל"א, יב-יז)

5. קובץ מצוות שני בפרשת כי תשא (ל"ד, כא)

שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מַעֲשֵׂיךָ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשְׁבֹּת לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וְחַמְלֶךָ וַיִּנְפֹשׂ בְּרֹאֲמֹתָהּ וְהַגָּר:

6. בתחילת ביצוע מלאכת המשכן – ויקהל (ל"ה, א-ג)

7. עליית משה להר סיני (כ"ד, טז)

וַיִּכְסְפוּ הָעַנְּנוּ שֵׁשֶׁת יָמִים וַיִּקְרָא אֶל־מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִתּוֹךְ הָעַנָּן

8. אתם קרויים אדם

עם ישראל (שמות א', ז; ח)	אברהם ("ז, ב; ו; ח)	נח (ט, א-ב)	אדם (בראשית א', כח)
וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׂרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעֲצְמוּ בַּמָּאד מָאד וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ אֹתָם	וְאַתְּגָה בְרִיתִי בֵּינִי וּבֵינְךָ וְאַרְבֶּה אוֹתָךְ בַּמָּאד מָאד וְהִפְרֵתִי אֶתְךָ בַּמָּאד מָאד וּנְתַתִּיךָ לְגוֹיִם וּמְלָכִים מִמֶּנּוּ יֵצְאוּ	וַיִּבְרָךְ אֶל־הַיָּם אֶת־נֹחַ וְאֶת־בְּנָיו וַיֹּאמֶר לָהֶם פָּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת־הָאָרֶץ	וַיִּבְרָךְ אֹתָם אֶל־הַיָּם וַיֹּאמֶר לָהֶם אֶל־הַיָּם פָּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת־הָאָרֶץ
וּנְלַחֲסֶנּוּ וְעָלָה מִן־הָאָרֶץ	וּנְתַתִּי לָךְ וּלְזַרְעֶךָ אֶחָדֶיךָ אֶתְּךָ אֶתְּךָ אֶתְּךָ אֶת־כָּל־אָרֶץ כְּנָעַן לְאַחֲזָתָהּ עוֹלָם וְהָיִיתִי לָהֶם לֹא־לֵהִימ	וּמִוֵּרְאָכֶם וְחִתִּכֶם יִהְיֶה עַל־כָּל־תְּנִית הָאָרֶץ וְעַל־כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם בְּכֹל־אֲשֶׁר תִּרְמֹשׂ הָאָדָמָה וּבְכָל־דָּגֵי הַיָּם בְּיַדְכֶם נָתַנּוּ	וּכְבֹּשָׁה וְרָדוּ בְּדַגַּת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל־חַיַּת הָרֶמֶשׂת עַל־הָאָרֶץ:

ימי עיון בתנ"ך תשע"ח

--	--	--	--

9. פרעה בהקבלה לבוני העיר והמגדל

שעבוד מצרים	חטא הפלגה
הבה נתחכמה לו פן-ירבה... ועלה מן הארץ	הבה נבנה לנו עיר... פן-נפויץ על-פני כל הארץ
ויבן ערי מסקנות לפרעה וימרו את-ייהם בעבדה קשה בחמר ובלבנים	נבנה לנו עיר ותהי להם הלבנה לאבן והחמר הנה להם לחמר

10. פרעה בהקבלה לתגובת ה' בחטאי עץ הדעת והפלגה

שעבוד מצרים	חטא הפלגה	חטא עץ הדעת
ויאמר אל-עמו הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו פן-ירבה...	ויאמר ה' הן עם אחד ושפה אחת ונה החלם לעשות ועתה לא-יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות	ויאמר ה' א-להים הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע ועתה פן-ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים ואכל וחי לעלם:

11. המן מן התורה מנין? המן העץ

(חולין קלט ע"ב)

12. דהנה ידוע דאכילת עה"ד טוב ורע הביא טבע זה של עירוב טוב ורע בכל הנבראים, ואיתא במפרשים שהביא כח התאווה מלשון והאדם ידע, והדברים עתיקים. והנה במן כתיב וידעתם כי אני ה' אלקיכם, נראה מזה שהמן הביא טבע זו באוכליו לדעת כי אני ה' אלקיכם, היפוך אכילת עץ הדעת טוב ורע שהביא ידיעה מעורבת טו"ר, ואכילת המן הביאה ידיעה זכה וברורה וטובה לדעת את ה', והטעם מפני שהי' מאכל בלי פסולת.

והנה ידוע שעולם שנה נפש הם בסגנון אחד וכמו שהמן בעולם הוא בריאה בלי פסולת, כן נמי היא שבת בשנה, שהיא זמן נעדר הפסולת, ומשרע"ה בנפש, וכמ"ש במשרע"ה ותרם אותנו כי טוב הוא, ופירשו בו שהוא טוב לבד בלי תערובת רע, וכן בשבת כתיב מזמור שיר ליום השבת טוב להודות לה', שפירושו נמי שהוא זמן שאין בו תערובת רע, אלא טוב לבד. וכל שלשה אלה, מן ושבת ומשה, הם היפוך מעץ הדטו"ר, שהכניס טבע של תערובת טו"ר בכל הנבראים, הן בעולם, הן בשנה שהוא הזמן, הן בנפשות. (שם משמואל שמות פרשת בשלח שנה תרעד)

13. שבשעה שבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא. ישראל שעמדו על הר סיני - פסקה זוהמתן (שבת קמה ע"ב)

14. ובשעתא דחמא קודשא בריך הוא דיקומון תלתא דרין חייבין, ואנון: דרא דאנוש ודרא דטופנא ודרא דפלגה, (נ"א גניז ליה) בגין דלא ישתמשון ביה ויהב יתיה קודשא בריך הוא למשה ואשתמש ביה תלת ירחין דאשתארון ליה מיומי עבורא דיליה כמה דאת אמר: (שמות ב') "ותצפנהו שלשה ירחים". ובתר תלת ירחין עאל קמי פרעה נטיל ליה קודשא בריך הוא מניה, עד דקאים על טורא דסיני לקבלא אורייתא, והדר ליה ההוא נהורא ואשתמש ביה כל יומי ולא יכלו בני ישראל למקרב בהדיה עד דיהב מסוה על אנפוי כמה דאת אמר: (שם ל"ד) "וייראו מגשת אליו". (זהר א' לא ע"ב)

ימי עיון בתנ"ך תשע"ח

15. כיון שיצא פגע בו אדם הראשון אמר לו מה נעשה בדיןך אמר לו עשיתי תשובה ונתפשרתי כיון ששמע אדם הראשון כך התחיל טופח על פניו אמר לו כל כך היא כחה של תשובה ולא הייתי יודע באותה שעה אמר אדם הראשון (תהלים צב) מזמור שיר ליום השבת אמר ר' לוי המזמור הזה אדם הראשון אמרו.
(ויקרא רבה פרשת צו פרשה י סימן ה)